

MARCEL LUTIC

O VIAȚĂ DEDICATĂ ETNOLOGIEI ROMÂNEȘTI. PROFESORUL ION H. CIUBOTARU LA 70 DE ANI

La 28 ianuarie 2010, Profesorul Ion H. Ciubotaru a împlinit 70 de ani. Își trage seva din pământul rodnic al Moldovei de sus, pământ „care a dat atâtea nume strălucite științei românești”¹.

Ion al lui Costache Ciubotaru, Nică al lui Costache, cum îi spuneau vecinii și cei apropiați, și-a dus viața, în veacul al XIX-lea, în satul Bivolul Mare (azi Viișoara). Spre 1850, a ajuns staroste de cărăuși pe moșia boierului Balș. Acesta este cel mai îndepărtat strămoș despre care Ion H. Ciubotaru are informații². Starostele a avut patru copii: trei fete și un băiat. Al treilea născut, căruia îi fusese hărăzit să ducă mai departe numele înaintașilor, avea să fie bunicul Ion, numit, după locul de baștină, și Bivoleanul. Prin căsătorie a ajuns la Hîrtop, prin părțile Suharăului. În câțiva ani i-a murit prima nevastă. Din cea de-a doua căsătorie, cu Maria Dorohonceanu, au apărut pe lume șapte copii, tatăl lui Ion H. Ciubotaru, Haralamb, fiind primul născut. În toamna anului 1913 a murit bunicul, bunica rămânând să poarte de grijă la nu mai puțin de 11 copii...

Neajunsuri de tot felul, care i-au marcat serios adolescența și primii ani ai tinereții, l-au determinat pe Haralamb Ciubotaru să se căsătorească de timpuriu cu Elena Sauciuc. Aceasta era din Arborea, iar străbunicii dinspre mamă veneau de pe Valea Siretului. În anul de restriște 1940, aici, în Arborea, avea să vadă pruncul Ion lumina vieții, mama fiind vegheată, cu blîndețe și îndelungă înțelegere, de către baba sau moașa Mateiasa (Ruxandra lui Mitriță Matei).

Vitregiile războiului, abătute și asupra celor rămași acasă, emoționanta întâlnire a tatălui sosit de pe front, împroprietărirea de după război, speranța, din păcate deșartă, că viața își va relua cursul firesc, seceta și foametea cumplite din anii 1946-1947, amintirea

primilor ani de școală și imaginea de neșters a Doamnei învățătoare Lazăr, precum și cea a vacanțelor pline de „jocuri copilărești”, dar și de lecțiile de neuitat, ucenicia aspră la școala muncii (la păscutul oilor, la atelierul de dulgherie al moșului Iorgu, la covălia lui Nică Huminiuc sau la croitoria lui Mitrache Cozmuleanu din Stîncă) – iată câteva fragmente biografice care i-au marcat pregnant copilăria, fragmente care nu se vor mai șterge nicicînd din memoria Profesorului Ciubotaru.

În 1951 începea instrucția gimnazială la vestita Școală Normală „Alexandru Vlahuță” din Șendriceni Dorohoiului. O amintire plină de venerație și respect poartă și astăzi memoriei multor dascăli de aici, însă dintre toți se detașează profesorul de istorie Gheorghe Romândașu. În 1954 urma să susțină examenul de capacitate, care i-ar fi deschis calea spre cariera de învățător. Cu câteva zile înainte i s-a adus la cunoștință că nu mai avea voie să-și continue studiile. Cauza pare azi stupidă: părinții săi, ca și ai altor elevi, intraseră în conflict cu interesele partidului. Totuși, examenul de capacitate l-a dat la Botoșani, la Școala Medie Tehnică Medicală. Pierduse șansa de a ajunge învățător, rămânând la orizont doar perspectiva de a ocupa un post de asistent medical undeva într-un sat. Din păcate, la terminarea anului al doilea, toate școlile medii tehnice din țară intrau în lichidare.

Drept urmare, în septembrie 1956, dădea, din nou, admitere la Școala Medie de Arte Plastice din Iași. Cum însă părinții traversau o perioadă foarte grea, iar „nebulia *cotelor* îi adusesese în pragul disperării”³ a hotărît să rămînă o vreme alături de ei. Acum, în această perioadă a tinereții, se va petrece o experiență oarecum hotărîtoare pentru lui Ion H. Ciubotaru. Aproape de părinții împovărați de griji, dar și de talpa țării, adolescentul Ion aude, după cum va mărturisi

mai târziu, „glasul pământului, care răzbate pînă la noi din străfundurile vremii. E chemarea care ne încîntă auzul de veacuri, ținîndu-ne laolaltă. (...) Agricultura este limanul spre care ne întoarcem, ori de cîte ori obosim, îndepărtîndu-ne prea mult de țărîm. Este locul liniștit, unde ne putem aduna gîndurile, regăsindu-ne. Am ancorat adesea lîngă acest liman. Așa mi-a fost rînduit”⁴.

Împlinea 17 ani, iar „la această vîrstă viața pare la fel de frumoasă, oricum și de oriunde ai privi-o”⁵. Experiența inițiativă va continua într-un domeniu al agriculturii accesibil numai experimentațiilor, e vorba de *semănat*. Familiarizarea cu obiceiurile specifice nopții Sfîntului Andrei și, mai apoi, implicarea în organizarea celui „mai îndrăgît obicei din sat”⁶, anume *Călușul bătrînesc*, precum și cinstea de a fi *vătaful cetei* – iată alte trepte ale unei reale și necesare inițieri.

Ca într-un veritabil roman de aventuri, periplusul adolescentin își va consuma un alt scurt episod la Sfatul Popular al raionului Răcari, undeva prin sudul țării, nu departe de București, aici tînărul Ion H. Ciubotaru fiind, pentru cîteva luni, *agent poștal*. După puțînă vreme se reîntoarce la matcă. Este angajat, prin concurs, pe postul de *referent principal* la Sfatul Popular Arborea. Exasperat de nedreptățile la care, fără să vrea, era martor, ia, de nenumărate ori, apărarea celor obijduiți de trepădușii partidului. Drept urmare, spre sfîrșitul verii lui 1957, conducerea Sfatului Popular al comunei Arborea îi desface contractul de muncă pentru „atitudini neprincipiale”. În acest timp, Haralamb Ciubotaru se îngrijea deja de *împămîntenirea* feciorului Ion. Din păcate, „rînduiriile statornicite de veacuri fuseseră zdruncinate din temelii și amenințau să se prăbușească de la o zi la alta”⁷, așa că destinul său nu va mai fi legat direct de glia străbună, ci de slova cărții ziditoare de conștiințe.

La începutul toamnei lui 1957, un gînd nu-i dădea pace deloc: vroia cu orice chip să obțină o *dezlegare* de la Ministerul Sănătății, care să-i dea dreptul să-și termine studiile într-un liceu cu profil teoretic. În două săptămîni avea să obțină prețioasa *dezlegare*. Totuși, pentru că depășise vîrsta înscrierii la admitere, a fost obligat să dea șapte examene de diferență. Dacă le trecea, putea fi înmatriculat în clasa a IX-a, la cursurile de zi. Le-a susținut pe toate, promovîndu-le cu bine, la Liceul „Grigore Ghica” din Dorohoi. În felul acesta, la deschiderea anului școlar din septembrie 1958, se găsea printre elevii clasei a IX-a, de la Liceul Teoretic nr. 2, din Dorohoi. Are timp sau își face și pentru preocupările specifice vîrstei: „Mergeam în excursii, pregăteam spectacole, participam la concursuri literare, la petrecerile școlărești, cîntam și dansam”⁸.

Într-o noapte din primăvara lui 1958, aflat la gazda din Dorohoi, unde-și pregătea examenele particulare, a avut un coșmar din care a înțeles repede că acasă sunt necazuri. Într-adevăr, tatăl său fusese arestat de Securitate pentru că refuza cu îndrîjire să se înscrie în *Gospodăria colectivă*. L-au judecat în procedură de urgență. După 24 de ore de la arestare era deja condamnat. Pus în fața unei crunte dileme, elimină din start ideea intreruperii studiilor. Totuși, trebuia neapărat să rezolve o problemă care amenința foarte serios viața familiei sale, Haralamb Ciubotaru avînd, în momentul arestării, „în derulare nu mai puțin de zece contracte: patru pentru animale și șase pentru produse agricole, însumînd peste zece tone de grîu, porumb și floarea soarelui. Toate aveau scadența în cursul anului 1960”⁹. Drept urmare, imediat după încheierea cursurilor școlare, a venit acasă „hotărît să rezolv aceste probleme gospodărești extrem de dificile. (...) La optsprezece ani îmi asumam responsabilitățile capului de familie, deși în jurul meu erau doar vaiete, deznădejde și sărăcie”¹⁰. A cutreierat toată vara, de data această într-o veritabilă *inițiere întru ale negustoriei*, satele și iarmaroacele din ținutul Dorohoiului. La începutul toamnei, problema era rezolvată. Avînd cugetul împăcat și mama oarecum liniștită, se întorcea „la școală istovit, gata să încep ultima clasă de liceu. Lăsam în urmă o vară inițiativă”¹¹.

Din cei aproape patru ani de închisoare, Haralamb Ciubotaru a făcut aproape trei. S-a reîntors la Arborea pe la mijlocul verii lui 1961, cînd secerișul era în toi. Cumva firesc, a plecat împreună cu Ion la strînsul grîului, „ca și cum ne-am fi continuat munca din ziua precedentă. Cîteva luni mai târziu, îmi începeam studiile la Facultatea de Filologie a Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași”¹².

...Din toamna anului 1962, momentul întîlnirii providențiale cu Profesorul Petru Caraman, studentul Ion H. Ciubotaru¹³ va avea parte de o altă inițiere, mai subtilă, determinantă pentru profilul cărturarului de mai târziu. Putem afirma că această întîlnire îi va schimba radical viața, de atunci și pînă astăzi existența lui Ion H. Ciubotaru sînd *sub semnul inconfundabil al lui Petru Caraman*. Reputatul etnolog Ion Taloș afirma, în acest sens, că cei doi, „Caraman și Ciubotaru, sunt de nedespărțit. Niciodată nu se va putea vorbi despre unul fără să fie măcar amintit și celălalt. Mi se pare că între ei a existat (și continuă să existe) o legătură mai mult decît spirituală. Genele lor comune se trag de undeva din străfundurile Moldovei, ale acelei Moldove rurale, care ne-a dat un Eminescu, un Creangă, un Sadoveanu și atîția alții”¹⁴. Așa după cum

bine remarca Ioana Repciuc, „Profesorul Petru Caraman și Ion H. Ciubotaru s-au întâlnit într-un moment de răscruce: primul avea de suportat nedreptatea înlăturării abuzive de la catedră, iar cel de-al doilea căuta un sprijin în materializarea pasiunii sale pentru studierea culturii tradiționale. Reciprocitatea pare să fie legea care a stat la baza providențialului parcurs împreună. Dacă discipolul a reușit să asimileze pe deplin darurile oferite, cu atîta generozitate, de maestru, dintr-un preaplin al profesorului genial, învățatul și-a găsit în acesta speranța unei posterități mai luminoase decît marasmul contemporaneității adverse; a fost mulțumit de mintea sa strălucită și de inegalabilul devotament pe care i l-a arătat”¹⁵. Mai adăugăm și faptul, extrem de elocvent pentru legătura dintre cele două mari spirite creatoare ale neamului nostru, că „cea mai mare parte din creația științifică a marelui cărturar [Petru Caraman] a văzut lumina tiparului după dispariția lui, în 1980, prin grija unor specialiști și discipoli fideli, ca Ion H. Ciubotaru, Ovidiu Bîrlea și Iordan Datcu”¹⁶.

După terminarea studiilor universitare, Ion H. Ciubotaru este angajat, în octombrie 1966, ca îndrumător de specialitate la Muzeul Etnografic al Moldovei¹⁷. Cele 10 luni de „activitate muzeistică au prefigurat abilitățile ordonatoare”¹⁸ ale lui Ion H. Ciubotaru. La începutul lui aprilie 1968, devenea cercetător în cadrul Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Academiei Române din Iași¹⁹. În aceeași instituție, cu titulatura schimbată (Institutul de Filologie Română „A. Philippide”), îl regăsim și astăzi pe Profesorul Ciubotaru, studiind cu aceeași pasiune teme majore ale etnologiei românești. După 1989, predă Etnologie studenților de la Facultățile de Istorie și Filologie ale Universității ieșene, încercînd să inițieze, la rîndul său, tineri capabili să-i calce pe urme. Între anii 1991 și 2004, Ion H. Ciubotaru s-a aflat la conducerea Centrului Județean al Creației Populare din Iași²⁰. Din 1966 încoace, peste tot pe unde Dumnezeu i-a călăuzit pașii, la muzeu, la Institut, la Universitate, la Centrul Creației Populare sau prin sutele de sate de unde a adunat o mulțime de informații, Ion H. Ciubotaru a manifestat ferm „voința de a sistematiza, ordona, clasifica, interpreta și valorifica actele de cultură tradițională, atît de pulverizate în manifestări și inițiative izolate”²¹.

Ion Taloș, atunci cînd amintea de întemeierea Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei (AFMB) de către tînărul Ion H. Ciubotaru, afirma că e un „grandios proiect, [care a îmbogățit] sensibil documentația cu privire la cultura neamului românesc”²². Însă proiectul de alcătuire a fost elaborat și impus cu destule adversități, în cadrul lui universul culturii pop-

ulare fiind investigat în toată complexitatea sa. După aproape 40 de ani de activitate, la Iași s-a constituit un bogat fond arhivistic. Astfel, fondurile AFMB însumează peste 300.000 de documente etno-folclorice, formate din răspunsurile la chestionarele completate și manuscrisele din satele anchetate. Pe lîngă acestea, „arhiva adăpostește o fonotecă, numărînd peste 700 de benzi de magnetofon, o amplă fototecă cu negativele filmelor foto, diapozitive color, fotografiile în două exemplare (circa 8.000 de fotocopii cu tot atîtea dublete), 15 filme etnografice și un fond constituit din colecția profesorului Petru Caraman”²³. În cadrul AFMB „au fost descoperite căile necesare unei înțelegeri superioare a cercetării limbajelor specifice diferitelor arte: literatură, plastică, muzică sau coregrafie, care participă și dau viață actului folcloric. (...) Ion H. Ciubotaru, mentorul celor ce și-au desfășurat activitatea în cadrul Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, a avut un rol determinant în inițierea și dezvoltarea cercetării etnomuzicologice românești pentru întreg spațiul moldovenesc. Înfrîmurile sale teoretice și metodologice, în privința cercetărilor de teren, au fost determinante”²⁴.

Menționăm că la baza constituirii acestei impresionate arhive a stat *Chestionarul folcloric și etnografic general*, alcătuit de tînărul cercetător sub îndrumarea directă a lui Petru Caraman, un instrument de lucru extrem de util în munca de cercetare pe teren și care cuprinde nu mai puțin de 1175 de întrebări ce surprind toate palierele culturii populare²⁵. Chestionarul a fost elaborat în circa doi ani; în 1971 era expediat în nu mai puțin de 1800 de localități, la Iași întorcîndu-se aproximativ 800 de chestionare completate²⁶.

Rezultatele în planul publicisticii de specialitate nu au întîrziat să apară. Cele 10 volume din seria „Caietelor Arhivei de Folclor” „constituie o referință pentru cercetarea și redarea creației populare în special pentru respectul acut față de autenticitatea formei și contextului în care au fost emise”²⁷. În 1987, Ovidiu Bîrlea remarca: „*Caietele Arhivei de Folclor* s-au impus cu rapiditate. O publicație științifică binevenită, care și-a cîștigat notorietatea atît în țară, cît și peste hotare”²⁸, iar în 2005 Lucia Cireș scria despre Ion H. Ciubotaru: „Între anii 1979-1991 coordonează colecția celor zece volume din seria «Caietele Arhivei de Folclor», extrem de favorabil primite de specialiști, a căror apariție se datorează, în primul rînd, asiduității sale”²⁹.

În perioada 1991-2004, Ion H. Ciubotaru a inițiat „un proiect gigant, care din păcate nu poate fi adunat la suma realizărilor. Condițiile socio-politice (dar și factori de natură subiectivă) au reușit să stopeze ceea ce ar fi putut deveni cea mai mare izbîndă științifică

din domeniul antropologiei culturale zonale românești: *Tezaurul etno-folcloric din Moldova*³⁰. Ceea ce consemna Profesorul Ciubotaru în urmă cu 18 ani, chiar la începutul publicației-program, rămîne de mare actualitate și pentru generația mai tînăra de etnologi și etnografi români: „*Tezaurul etno-folcloric* este o lucrare a cărei lipsă continuă să se resimtă în literatura noastră de specialitate”³¹.

Nu avem spațiul necesar pentru a insera măcar titlurile cărților și studiilor de referință care poartă semnătura inconfundabilă a Profesorului Ion H. Ciubotaru. Ele se regăsesc, cu multe și pertinente comentarii, în grandiosul volum omagial (nu mai puțin de 808 pagini în format academic!) editat, la ceas aniversar, de Muzeul Etnografic al Moldovei³². Amintim doar cîteva aprecieri la adresa trilogiei *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*³³, trilogie căreia Ion H. Ciubotaru i-a dedicat un deceniu de muncă intensă, aceasta fiind socotită de confrății de breaslă „contribuția sa cea mai importantă de pînă acum”³⁴; „este o lucrare obiectivă, convingătoare”³⁵; „monumentala lucrare (...) reprezintă o operă de referință”³⁶, (...) un reper de neocolit”³⁷; „o lucrare impunătoare”³⁸; „un unicat în literatura etnografică”³⁹; „o impresionantă monografie”⁴⁰; „cele trei volume ale lui Ion H. Ciubotaru se constituie într-o lucrare monumentală, atît prin imensa arie de investigație, cît și prin rezultatele obținute. Autorul se scufundă adînc în trecutul cultural moldovenesc, dar dovedește în același timp un acut spirit de observare a fenomenelor de cultură populară în funcție de evoluția vieții sociale, respectiv de mutațiile care au avut loc în ultimele decenii în zona cercetată, și ne oferă în acest fel un document de epocă, pe care cercetările viitoare nu-l vor putea în nici un caz ignora”⁴¹.

Nu întîmplător, valoarea lucrării a fost confirmată prin decernarea, în anul 2007, a celei mai înalte distincții internaționale, Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici „Giuseppe Pitre – Salvatore S. Marino” (pentru anul 2005) din Palermo, premiu numit de specialiști „Nobelul în domeniu”, iar Academia Română a acordat lucrării premiul „Simeon Florea Marian”, la secția Etnografie și Folclor⁴².

Ce s-ar mai putea spune despre Ion H. Ciubotaru? Dar cîte nu s-ar mai putea spune? Iată numai două opinii venite din registre diferite: „Ion H. Ciubotaru se numără printre reprezentanții de seamă care s-au impus în ultimele decenii în domeniul etnologiei și folclorului. (...) Profesorul Ciubotaru se impune ca un adevărat om de știință, la care pasiunea pentru cercetare și priceperea se întovărășesc în chip fericit. (...) [Ion H. Ciubotaru] se distinge de cei mai mulți din cei care cercetează viața satelor noastre prin aspectele pe

care le evocă și mai ales prin erudiția cu care răspunde la întrebările pe care le suscită studiile de teren. Omul de știință are astfel acea formație fericită care îmbină talentul culegerii cu situarea culegerilor în domeniul de ansamblu al științelor sociale, cu interpretările judicioase, cu implicarea teoriilor celor mai potrivite pentru a înțelege un fapt social. (...) Este evident că numele lui Ion H. Ciubotaru trebuie adăugat numelor strălucite care s-au aplecat asupra tradițiilor populare ale satelor din regiunile românești”⁴³; „Pentru toate acestea (și multe altele), profesorul Ion H. Ciubotaru merită din plin toate onorurile academice. Orice academie din lume ar fi încîntată să dețină o cercetare de anvergura și valoarea celei realizate de profesorul și etnologul Ion H. Ciubotaru, alături de echipa sa. Ea trebuie să devină model de cercetare pentru tinerele generații de etnologi, sociologi și antropologi. Orice universitate sau academie din lume ar fi onorată să-l aibă printre angajați pe profesorul Ion H. Ciubotaru. (...) Într-un cuvînt, discipolul lui Petru Caraman este un model pentru noi toți”⁴⁴.

...8 mai 2010. Aula Academiei Române – Filiala Iași. Profesorul Ciubotaru a fost sărbătorit și omagiat așa cum se cuvine de către comunitatea științifică și academică ieșeană și națională. Au fost prezenți atît colegi de generație ai Profesorului Ciubotaru, personalități de prestigiu ale științelor sociale, cît și tineri cercetători, declarați deja, mai mult sau mai puțin, discipoli ai omagiatului. Evenimentul, pus în operă de către Muzeul Etnografic al Moldovei, Filiala Iași a Academiei Române și Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Iași, a prilejuit, în primul rînd, lansarea monumentalei lucrări dedicate Profesorului Ion H. Ciubotaru. Apoi s-a desfășurat Colocviul național „Etnologia românească la început de mileniu”, fiind evidențiată starea științei noastre în momentul actual. Academicianul Alexandru Zub, statornic prețuitor al activității și operei lui Ion H. Ciubotaru, reputatul Profesor Ion Cuceu de la Cluj-Napoca, Nicu Gavriluță, tînărul decan al Facultății de Filosofie și Științe Social-Politice de la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, Vasile Munteanu, la fel de tînărul director al Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Iași sau harnicul cercetător Pamfil Bilțiu de la Sighetu Marmăției au subliniat, cu toții, strălucitele merite ale celui omagiat, personalitatea sa puternică sau capacitatea sa de a deschide, pe linia trasată magistral de Petru Caraman, drumuri extrem de folositoare pentru etnologia românească.

10 septembrie 2010. Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău – Republica Moldova. La Sesiunea anuală de comu-

nicări științifice a muzeului, organizatorii au consacrat cea mai mare parte a deschiderii oficiale sărbătoririi Profesorului Ion H. Ciubotaru. Atmosfera emoționantă și caldă a fost întreținută de Gheorghe Postică, vice-ministrul Culturii din Republica Moldova, Mihai Ursu, inimosul director al muzeului din Chișinău, de Varvara Buzilă, directorul științific al aceluiași muzeu, precum și de mulți dintre colegii de breaslă din Basarabia. Cu toții au elogiât activitatea remarcabilă a Profesorului de la Iași, bucuria de a-l avea ca oaspete de seamă, satisfacția că sunt contemporanii unui asemenea cărturar. Mai multe diplome din partea Ministerului Culturii, Academiei Republicii Moldova și a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, dar și o emisiune filatelice destinată special de Poșta Moldovei împlinirii a 70 de ani de către Profesorul Ion H. Ciubotaru, au arătat măsura prețuirii de care se bucură mentorul nostru peste Prut, o prețuire de care nu a avut parte din partea instituțiilor statului român din cealaltă parte a Prutului.

...Trăim vremuri tulburi. Simțim cu toții, într-o mai mică sau mai mare măsură, această stare. Acum parcă se discern mai bine lucrurile mărețe de cele mărunte, grîul de neghină, albul de negru, caracterele integre față de sufletele sufocate de meschinărie... Dumnezeu, ca un Veghetor Absolut, îndăins trimite în aceste vremuri tulburi spirite înalte, caractere puternice, oameni plămădiți dintr-un aluat special ce insuflă semenilor speranță, curaj și încredere că rînduiala dreaptă va reveni și va dăinui încă mult timp în lumea cu dor. Aceste spirite sunt, prin har divin și prin propria osteneală, *daruri binefăcătoare* pentru cei cărora le stau în preajmă și *repere ineluctabile* pentru cei care se rătăcesc pe cale. Un astfel de spirit înalt este, credem, Profesorul Ion H. Ciubotaru. Să ne trăiți întru mulți ani Domnule Profesor!

Note:

1. Paul H. Sthal, *Un adevărat om de știință* (text inedit), în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei – X. În onoare Prof. Univ. dr. Ion H. Ciubotaru” (în continuare AMEM-IHC), Iași, 2010, p. 766.

2. Menționăm că cele mai multe informații din această primă parte a materialului nostru sunt din AMEM-IHC. A se vedea Secțiunea „Rememorări” a „Anuarului”, mai precis emoționantul material autobiografic intitulat semnificativ *Vatra regăsită* (*Deveniri*), p. 19-74.

3. *Ibidem*, p. 55.

4. *Ibidem*, p. 56.

5. *Ibidem*.

6. *Ibidem*, p. 58-60.

7. *Ibidem*, p. 67.

8. *Ibidem*, p. 69.

9. *Ibidem*, p. 72.

10. *Ibidem*, p. 73.

11. *Ibidem*, p. 74.

12. *Ibidem*.

13. Ioana Repciuc, *Discipol al Profesorului Petru Caraman*, în AMEM-IHC, p. 115.

14. Ion Taloș, *Monumentul Petru Caraman*, recenzie la lucrarea lui Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman. Destinul cărturarului*, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2008, publicată în „Vatra”, anul XXXV, nr. 452-453, serie nouă, Tîrgu Mureș, noiembrie-decembrie 2008, p. 175-176, republicată în AMEM-IHC, p. 788-790.

15. Ioana Repciuc, *op. cit.*, p. 111.

16. Livia Cotorcea, *O imagine culturală emblematică: Petru Caraman*, în AMEM-IHC, p. 736.

17. Adina Hulubaș, *Vocația întemeierii*, în AMEM-IHC, p. 91 și 102.

18. *Ibidem*; Ioana Repciuc, *op. cit.*, p. 123-124.

19. Adina Hulubaș, *op. cit.*, p. 91.

20. *Ibidem*, p. 102.

21. *Ibidem*, p. 104.

22. Ion Taloș, *Două capodopere: La chanson de Roland și Mioria*, în AMEM-IHC, p. 653.

23. Adina Hulubaș, *op. cit.*, p. 96.

24. Florin Bucescu, Viorel Bîrleanu, *Melosul popular în Caietele Arhivei de Folclor*, în AMEM-IHC, p. 717-718.

25. Adina Hulubaș, *op. cit.*, p. 92.

26. *Ibidem*, p. 92-93.

27. *Ibidem*, p. 97.

28. *Ibidem*, p. 97-98.

29. Lucia Cireș, *Ion H. Ciubotaru la 65 de ani*, în „Revista română”, anul XI, nr. 2 (40), Iași, iunie 2005, p. 5.

30. Adina Hulubaș, *op. cit.*, p. 103.

31. Ion H. Ciubotaru, *Tezaurul etno-folcloric din Moldova* (TEM), Iași-Chișinău, 1992, p. 1.

32. În special în materialele și studiile semnate, deja menționate mai sus, de Adina Hulubaș, Ioana Repciuc, Florin Bucescu și Viorel Bîrleanu, în AMEM-IHC.

33. Vol. I, Iași, 1998; vol. II, Iași, 2002; vol. III, Iași, 2005; toate volumele au apărut la Editura Presa Bună, fiind tipărite, în condiții grafice excepționale, la Tipografia Vaticanului.

34. Iordan Datcu, *Ion H. Ciubotaru la un moment aniversar*, în AMEM-IHC, p. 89.

35. *Ibidem*.

36. Nicu Gavriluță, *Ciclul sărbătorilor de iarnă la catolicii din Moldova. Specificul cercetării etnologului Ion H. Ciubotaru*, în AMEM-IHC, p. 379.

37. *Ibidem*, p. 385.

38. Lucia Cireș, *O lucrare impunătoare*, recenzie la Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. III, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, VII, 2007, p. 403-418; republicată în AMEM-IHC, p. 751-757.

39. Georgeta Stoica, *Un unicat în literatura etnografică* (text inedit), recenzie la lucrarea lui Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. I, Iași, Editura Presa Bună, 1998, în AMEM-IHC, p. 768-770.

40. Ion Taloș, *O impresionantă monografie*, recenzie la Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. I, Iași, 1998; vol. II, Iași, 2002; vol. III, Iași, 2005, publicată în „Steaua”. Revistă de literatură, cultură și spiritualitate românească, anul LVII, nr. 12, Cluj-Napoca, decembrie 2006, p. 56-57; republicată în AMEM-IHC, p. 770-774.

41. *Ibidem*, p. 773-774.

42. Lucia Cireș, *O lucrare...*, p. 751-752.

43. Paul H. Sthal, *op. cit.*

44. Nicu Gavriluță, *op. cit.*, p. 385.